

Hung.
 Örvendetes hírek
 Mostan hirdettettek
 Az fényes egekből
 Hogy már születettett
 Es e' vilagra lőtt
 Kit vartak Istenul
 Az Szent Patriarchak
 Isteni Profétak
 Régen tellyes szivből

Azért örvendezzünk
 Mi-is énekellyünk
 Vig s-buzgó lélekből
 Edes Jesusunknak
 Lelki Pásztorunknak
 Mi minden örökből
 Hogy ez élet utan
 Vigye boldogsagban
 Ez testi inségből
 Amen.

BOGÁR JUDIT

Révai Miklós Magyar Tudós Társaság-tervezetének egykorú magyar nyelvű szövege. Révai Miklós (1750–1807) tudós társaság-terveivel sokan és sokat foglalkoztak.¹ Egy 1784-ből fennmaradt, II. Józsefnek benyújtott tervezet (Propositio),² a nyomtatott címlapon magát másodiknak nevező *Planum* és az ahhoz kolligált tagnévsor (*Candidati*),³ továbbá levelek és kortárs vélemények szolgálták forrásként a kutatáshoz. Ezek mellett számításba vették a korszak más hazai tudományos és nyelvművelői kezdeményezéseit, azt is, hogy Révai adta ki Bessenyei György 1781-ben írt *Egy magyar társaság iránti jámbor szándék* című művét.⁴ „A felállítandó magyar tudós társaságnak útja, módja” című szövegről a szakirodalom eddig nem tett említést, arra az aradi Megyei Könyvtárban bukkantunk rá.⁵

A kézirat nem árul el semmit eredetéről. Ívrét füzet, kötés nélkül. Másolat, s nem Révai Miklós kézírása. A szöveg végén álló coll. feljegyzés arra utal, hogy a kéziratot az eredetivel összeolvaszták (esetleg a szerző átnézte). Aradra Orczy Józsefnek, Orczy Lőrinc fiának a könyveivel kerülhetett a Közművelődési Palota Könyvtárába, onnan pedig mai őrzési helyére, a Megyei Könyvtárba. Orczy József báró neve a *Planumban* felvázolt társaság leendő elnökeként került szóba.⁶

Közölt szövegünk világosan tagolt, jól áttekinthető, talán az országgyűlés bizottságának tárgyalásaihoz készült változat. Ezt a feltevésünket támogatja az iratszerű forma, erre utal az első bekezdés. Tulajdonképpen a *Planum* szövege áll előttünk magyarul, hol rövidebb, hol bővebb változatban, más elrendezésben, logikus, tárgyalásra alkalmasabb felépítéssel.⁷ Hiányoznak belőle

¹ Legutóbb kandidátusi értekezésében THIMÁR Attila: *Révai Miklós és az irodalom- és tudománysszervezés, 1771–1791*. Bp. 1997. (Kézirat.)

² Propositio de Societate culturae linguae Hungaricae erigenda. Viennae, 31. Mart. 1784. Lelőhelye: Magyar Országos Levéltár, A 39, Acta Generalia, 3705. 784. – Kiadása: FEDERMAYER István: *Adalékok Révai Miklós győri éveire*. = Győri Tanulmányok (17.) 1996. 5–53. A propositio szövege: 30–49.

³ *Planum erigendae eruditae societatis Hungaricae alterum elaboratius*. Viennae, 1790. Hozzátköve folytatólagos lapszámozással: *Candidati erigendae eruditae societatis Hungaricae ... Jaurini, 1791*.

⁴ Bécs, 1790.

⁵ Biblioteca Județeană A. D. Xenopol. Jelzete: 134.792.

⁶ CSÓKA J. Lajos: *A magyar tudományosság megszervezésének kísérletei a 18. században*. Panonhalma, 1942. 55.

⁷ Tartalmából, a pénzüsszegek nagyságából ítélve késői változatnak tűnik.

pl. a társaság osztályairól szóló sorok. Az anyagiak tervezésénél üresen maradt helyek akadnak. A tárgyalások során természetesen változhatott is a tervezet. A korszakkal foglalkozó szakemberek bizonyára érdeklődéssel fogadják ezen új, magyar nyelvű változatot, s annak a *Planumtól* való eltéréseit értékelve időben is elhelyezik azt.⁸

A tervezet szövege:

A fel állítandó Magyar Tudos Tarsaságnak Utja modja

Az Hazai Nyelvnek Kedvellői, már annyira mentek javasolt Irásaikkal, Hogy a Nemes Hazának nem tsak nagyobb, és kisebb Tagjaiba gerjesztetek, nyilván ki tecző kívánságot, és akaratot a Magyar Nyelvnek virágzó állapotra való hozása eránt hanem még a Felsőges Udvarnál is tett Szerentsés Lépések által, már a Felsőges Kantzelláriát, s' a' *Felsőges Helytartó Tanatsot* is meg indították annak jova-tragyázására[!], s' lehető elő mozdítására. Erre nézve mind a Kivánoknak, mind az Akaroknak számokat együtt vévén a marad hátra: hogy egy olyan telyessebb Raizolat adassék elő, a melybe kiki által láthassa, mi az a mit egyvező szivvel kívánunk, és akarunk.

A' bizonyos, hogy a Magyar nyelvet szándékozván tökéletességre-vinni, egy ehez értő Magyar Társaságot akarunk mindnyájan. A melyet, hogy egy formán akarunk, Szükség ezen említett Tarsaságnak 1^{ször} is Tzéljät, és Foglalatosságát 2^{ször} Tagjait, ezeknek Rendjét, Számát, választások modját. 3^{or} Az egész Tarsaság Fel állása modját (subsistentia) közellebről meg határozni.

A Tarsaságnak Tzélja, és Foglalatossága

1^{ször} Ezen Társaságnak Feő Kiváltképpen való Tzélja a Hazai Nyelvnek Gyarapítása, masodos Tzélja pedig a [f. 1v] Magyar Tudományosságának meg könnyítése, és ki terjesztése. A mely kettős Tzél, két nevezetes Jot foglal egyszersmind magába, az egész Hazára nézve. Ugyanis ez 1^{or} Nemzetünknek méltóságát öregbiti, minthogy a Hazai Nyelvet virágzobb Allapotra hozza, és az által az Idegeneknek azt a tsűfos gunyolódását már valahára meg szünteti, a mely szerént azzal terheltek, hogy Nyelvünknek meg tanulására vagy leg alább meg értésére, leg kisebb Ut mutató Könyveink sintsenek 2^{or} Hazánknak Boldogulását elő mozdítja azzal, hogy a Tudományokat közönségessebbekké kívánnyia tenni. Minden bizonnal ha Nemzetünk a Tudományoknak gyönyörködtető izét született Nyelven fogja kostolni, és az azokból önként folyo sok féle Hasznokat nyilvánosságossabban által látni; maid annyival is nagyobb Buzgósággal, nagyobb számmal és nagyobb elő menetellel fog azokhoz ragaszkodni.

Ezen kettős Tzél továbbá önként meg mutattya azt is, miben álljanak ezen Társaságnak nevezetesebb foglalatossagai.

Ehez képest leg elsöben is szükséges, hogy köz erővel, egy Nyelv Tanító Könyv (Grammatica) dolgoztasson ki, és azután egy tökéletes Szó-Tár (Dictionarium) szedessen össze, a Nyelvnek több üdök alatt el talált, és meg határozott Törvényei, és vezetése szerént. Ugyan ezen említett Ut mutatás szerént fognak

⁸ Szövegközlésünkben a betűhű átírástól néhány esetben eltértünk. A ö, ő és ü, ú magánhangzókra mindenütt két pontot tettünk. A rövidítéseket dőlt betűkkel feloldottuk. Szókezdő helyzetben a másoló minden k-t és a legtöbb s-et nagybetűvel írt. A nagybetűs szókezdetet ezen betűk esetében egyéb betűkkel kezdődő szavak figyelembe vétele alapján gyakran kisbetűvel írtuk át.

mind a Tanuloknak számokra [f. 2] iratott, és azután iratando jó Könyvek, mind pedig azok, a mellyek az egész közönséget akármí módon nézik el készítettnei. Lehetnek ezek nagyobb, és aprobebb munkák lehetnek Holnaponként járó Darabotskák is.

E' felett még abban is fog ez a Társaság foglalatoskodni, hogy meg feítésre való Kérdéseket, és egyéb jelessebb Munkákat is tegyen ki Esztendőként, bizonyos Jutalom Igérettel, a ki dolgozásra, a már ki adatott Könyveket meg itéllye, és ki hirdesse: Azokat a melyek még ki nem adattattak, Kivált ha a Társaságnak Tagjaitúl való tsendes vérrel meg rázogassa, most elsőbe, talán tsak a Jó Magyarságra nézve, meg is jobbitsa ki nyomassa, s' a lehető leg oltsobb áran el adassa.

Ezen Társaságnak Gondviselése, és Igazgatása alatt lehet a Magyar Játék-néző Ház is némüképen: a mely a többek közt egyik leg foganatossabb eszköze volna a Hazai nyelv Gyarapításának és különössen annak azokkal való meg kedveltetésének, a kikkel a Nevelés, és idegen szokás, a Hazai Nyelvet már régtül fogva, mint egy meg utáltotta, Nemzetünknek nem kitsin meg kortsulására.

A Társaságnak Tagjai

2° A Társaságnak munkas Tagjaira nézve azt, az elő mozdítok oly meg határozással vagynak, hogy a Tagok közt bizonyos Rend, és meg állított Szám legyen, a Fizetésnek, és Jutalomnak [f. 2v] jobb moddal lehető el Intézésére, szint olyan Rend Tartás a Választásnak, és a Tagoknak még kívántató minémüségükre nézve

A Tagoknak Rendjek, és Számok

A Társaságnak Tagjai három Rendbéliek lésznek, és így fognak meg nevesztetni, 1° A Tisztes Tagok (Membra honoraria), 2° A Rendes Tagok (ordinaria) 3° Számfelett való Tagok (supernumeraria). Ide Járúlhatnak még a Társaságnak nevendékjei.

A Tisztes Tagok

1° A Társaságnak Tisztes Tagjai fognak lenni az Ország Nagyjai, a kik közül egynehányan, máris öszve munkálodnak, azután az Egyházi Renden lévő Jelessebb Ferfiak, fő Nemessek, és egyebek, a kiket a születés és az érdem oly állapotban helyheztetett, hogy a Társaságban való fáródságokért Jutalmat nem várnának: hanem egyedül a Haza Szeretete, és a Tudományokba való gyönyörködés lenne minden Ösztön, és elegendő meg Jutalmazások, azon kívül hogy ezeket a Társaság különös Tiszteletbe tartaná, mint hogy eö általok kívánna magát a Hazába tekintetbe meg tartani.

A Társaságnak Elöl Jároi

Ugyan ezen Nagyságos Tagok közül választya a Társaság Elöl-Jároit is, a kiknek Igazgatásoktúl függene ugy mint a Feö-Igazgatót (Director) és ennek két Másod Igazgatóit (Duo Prodirectores) ezen Nagyságos Tagoknak [f. 3] száma meg határozatlan lehetne.

A Rendes Tagok

2° A Társaság Rendes Tagjainak nevezettnek az alatonnyabb sorsu Hazafiai, a kik szejjel az Országba külömb külömbféle Hivatalokat viselnek, a melyekből élnek, és a melyek mellet még is a Magyar Nyelvnek gyarapítására ki adott jelessebb Irásoikkal magokat már nevezetessekké tették, s' egyszersmind érdemeseknek találtat-

tak, hogy a Társaságtól minden Esztendőbe különös Jutalmat vegyenek, mennél fogva már, annyival is inkább le köteleztetnek arra, hogy a Társaságnak köz dolgait meg egyesztetett erővel elő segítsék.

Ezeket a másod Renden lévő Tagokat kívánnyá a Társaság mindjárt kezdetével huszonnégyre meg határozni, vaiha pedig üdövel kiváltha a Jutalom osztásra szánt Jóltévök Esztendőként való adakozások gyarapodik, többre is leg alább még fél anynyira nevelhetné számokat, hogy a ként a Magyar Tudományosságban több Hazafiaknak adódnék ösztön, és alkalmatosság az érdemlésre.

A Társaság Helyben való Tisztei

Ezen rendes Tagok közül választattnak a Társaságnak szüntelen helyben együtt lakó, együtt dolgozó állandó Tisztei, s' mint egy az egész Társaságnak oly együvé válogatott színe, hogy azoknak kezek közt minden nevezetesebb Tudományok a kívánt viragzásra fel emeltetessenek.

[f. 3v] Az eő számokat a Tudományoknak meszebb terjedt külömbiségekhez képest, leg alább is tizenkettőre szükség ki terjeszteni, akik közül négyen meg külömbösztetett Tisztséget viseljenek, a Társaságnak köz munkái mellett a többi nyolcra pedig ezeknek Segéd Társai legyenek. Már a Társaságnak állandósága kívánsága, hogy ezen helyben dolgozó Tiszteknek, és Tagoknak bizonyos Esztendei fizetések légyen, azon Jutalom felül, a mely a nagy szíví adakozásból minden Rendes Tagoknak osztatik.

Közönséges Foglalatossága a Helyben lakó Tagoknak

Ezen Helyben lako Tagoknak atalyában, és egyenessen Hivatalbéli foglalatosságai azon kívül hogy kiki ott is el jár a maga kényéhez s' elmebéli tehetségéhez képest választott különös munkájába e követezendők fognak lenni.

Ők folytattják a' többi Társakkal való levelezést, Gondját viselik, a Társaság Könyv Házának, Nyomo Műhelyének, Könyv Áros Boltyának, Sürgetik, és igazgattják a ki botsátandó Könyveknek, és különösen a holnaponként járó külömb külömb Irásoknak mind tsinos, és hibák nélkül való ki nyomásokat, mind pedig azoknak Ország szerte való leg alkalmatossabb el terjesztéseket számban veszik a Jövedelmet ki osztják, a Jutalmakat, és Fizetéseket, s' min[f. 4]denekrül számot is adnak a Társaságnak, a mely számadás ki is botsátodik nyomtatásba abban a Kalendariumban, a mellyel a Társaság Pártfogoinak, és Tagjainak Esztendőként fog kedveskedni, hozzá nyomtatván a Társaság személyein kívül a Társaságnak egész esztendőnek által volt Történeteit, végzéseit, és egyéb futolag való gyönyörködtető darabjait.

Ugyan ezen Tagok mellett, légyen a Könyv-Itélő-Hatalom-is (Censura) leg alább a Magyar Könyvekre nézve, a melyért az egész Társaság különösen is esedezik.

A Tiszt-Viselő Tagoknak különös Köteleességeik

Ezen együtt lakó tizenkét Rendes Tagok közt leg első a Társaságnak Titoknokja (Secretarius) e folytattja a Levelezéseket, tartja a Tanátskozásokat, vezetí a Jegyző Könyv-Irását (ducit Protocollum). E teszi fel a meg vizgáltatott Könyvekre az *imprimatur* engedelmet, e vigyáz az helyben való Rendtartásra, a Társaságnak Előljároi után. Ettül függenek az Iró Deákok.

Második A Könyv-Ház Gondviselője (Custos Bibliothecae) e visel gondott a Társaság Könyv Házára, rendbe rakattya, és Laistromba irattya, a meg szerzett könyveket, ki adja, azokat az olvasni kívánó Személyeknek, és annak idejébe be is veszi.

Harmadik a Nyomtató Műhely Látó Tiszt (Inspector Typographiae) ez adja által a ki nyomtatando munkákat, vigyáz a nyomtató Jobbitásokra, kormányozza a Jobbitó Deákokat (Correctores Typi).

[f. 4v] *Negyedik* a Játék-Ház látó Tisztje (Inspector Theatri) ennek az a Köteleessége fog lenni, hogy a Magyar Játszó Paitásságnak Magyar Nyelven, elegendő, és al-

kalmatos darabokat készíttessen. Nevezetesen Pesten ilyen kezdete lehetne, ennek az ohaitott Magyar Játzó Paitásságnak. Minthogy itt a mostani egész Játzó-Társaság olyan négy kisebb Paitásságból áll, hogy ezek közül mind egyike, mint egy nyolcz szemlélekből álván egy héten tsak egyszer jádszik, tehát kívánni kell, hogy a közönséges Játék néző Hely-Igazgatója, az Esztendőnek végével, a negyedik Paitásságot botsássa el, és előre tett Hir-adással, válogasson ugyan annyi Személyből álló Magyar Paitásságot, a mely minden héten az el botsátott Paitásságnak Játék részét, helyre üsse, a Társaság Játék látó Tisztjének igazgatása alatt.

A többi Hat Seged Társak kézre fognak lenni, ketten ketten ezen hivatalbéli foglalatoságaiban a most említett Hat Tiszt-viselő Tagoknak nevezetesen az a kettő a kik a Titok[n]oknak segítségére lennének, All Titoknokoknak (Pro Secretarii) fognak hivatattni, és a' többieket a Tiszti Rendben meg előzik.

Szám feletti való Tagok

3^{or} A Társaság szám feletti való Tagjainak (membra supernumeraria) mondatnak azok a szép igyekezetű Hazafiak, akik a Magyar Nyelven való iragatásba ugy kezdetek a' Hazába [f. 5] jeleskedni, hogy nevezetes Istápokat remélhet belőlök a Társaság, ezekből választattnak, a Társaságnak említett felsőbb Két Rendbéli Tagjai, és az olyanok ugyan, a kiket a születés ugy meg áldott, hogy segedelem nélkül nem szükölködnek: Tisztos Tagokká; az olyanok pedig, a kik szűkebb vagyonnal birnak, Rend szerént való Tagokká. Ezek is meg határozatlan számmal lehetnek.

A Nevendékek

4er A Fiatallabb Irok, a kik a Társaságnak oltalma, és utt mutatása alatt kívánnak addig is nevelkedni, míg tehetségeknak nevezetesebb jeleit adhatnák a végre, hogy ezen utobb meg nevezett szám feletti való Tagok közé fel vevődhessenek, a Társaság nevendékeinek *Alumni Societatis* fognak hivatattni, ezeknek sem határozatlik meg számok, a kik közülök még Hivatal nélkül volnának, addig is még valamire kaphatnának, belőlök választhatna a Társaság valami fizetéssel a Titoknak mellé kívántató Író-Deákokat, és a Nyomtatno-Műhelynek látó Tisztétől függő Nyomtatás Jobbitókat.

A Tagok választásának modja

A Tagoknak választásához a Társaságnak Elöljáróin, és Tisztein kívül minden Tisztos, és Rend szerént való Tagoknak szállása légyen, mivel hogy minden Tagnak Jussa van ahoz, hogy a választando Tag betsületére légyen a Társaságnak, a mely Tzéllyának bizonyossabb el erésére ezekre [f. 5v] fog a Társaság figyelmeznii.

1^{szo} is hogy Jozan-életű Jámbor szorgalmatos Emberek választassanak, és így a dologtalan motkolodo, Tzivakodásokra fakadható, kérdékenyek, a kik a Társaságnak Tárnya üzésében kedvetlen akadályokat vethetnének, idővel, el mellöztessenek. Ehez képest noha lehetetlenség, hogy mindenek egy modon vélekedjenek, még is mind az által meg nem fogja a Társaság tellyességgel szenvedni, hogy az ellenkező vélekedések felett, való vélekedésekben akár írva, akár szóval egymást meg vető, s' alá való Gyalázkodásokkal illessék.

2^{or} Arra is vigyáz a Társaság, hogy a választando Tagok főképpen ugyan a tiszta, és igaz magyarságot velőssen, és gyökeressen tudják, de a mellett egyéb Tudományokban is különösen járatosak legyenek. Es a mi a Magyarságot illeti, mivel az Országnak kölömböző részeihez képest, sokképpen kölömbözik a beszédnek modja is, tehát a Tagok az Országnak minden nevezetesebb Réseiből választassanak, hogy ezeknek egyben vetések által a nyelv, annyival tökéletesebb virágzásra juthasson.

Magyar Országnak nevezetesebb részeit ugy lehet venni, a mint négy Kerületekre fel vagyon osztva t. i.: A Tiszán-túl valót, a Tisza mellyékit, a Duna mellyékit, és a Dunán túl valót, Erdély tsak két ilyen Részt adhat t. i.: a Magyarságot, és a Székelységet.

[f. 6] 3^{or} Már a Tudományokra nézve mivel minden Ember ha annál tudosabb is csak egy, vagy két Tudományba lehet egy formán erős: maid arra is kell vigyázni, hogy egy Tudomány se légyen olyan, a melyben illendő erejü ember kettő vagy három is ne találtassék, a Társaság Tagjai között.

Ez a Rendelés a Társaságnak méltóságára szolgál ugyan, de a Nyelvnek pallérozása, bővítése, a Tudományok különböző Nemeire való alkalmaztatása is, ugyanezt kívánja. Ugyan is ezt a Tzél, tsak ugy lehet elérni, ha a Nemzetnek minden Tudományokra szolgáló különös Mester-Szó-Tárja (Terminologia) fog készíteni, e pedig tsak ugy készíthetnek együvé, hogy azok közt böltselkedő (Metaphisicus) Természet Tanító (Phisicus) Tudákos (Mathematicus) Testeket esmérő (Naturalis Historicus) Orvos (Medicus) Törvény Tudó, Országglást értő (Statista) Polgári Igazgatást tudó (Politicus) s a t. légyen, mert tsak az olyan ember tudhat valami Mester Szót (Terminust) Magyarra igazán által fordítani, aki tudja azt is, hogy ez, avagy amaz nevezetet mitsoda értelemben vesznek ez, vagy amaz Tudományba.

4^{or} Különösen az Szép Tudományokba foglalatoskodók közül olyan Tagokat is választ a Társaság, a kik Jó, és finom izléssel is birjanak, mivel ez is egy a nevezetesebb Tzélök közül, hogy a Társaság az Szép Tudományokat igaz jo izbe közöllye a Nemzettel.

[f. 6v] 5^{or} Meg fogja a Társaság választando Tagjaitúl azt is kívánni, hogy a Magyar Nyelven kívül, más egyéb nyelveket is értsenek, hogy így a Magyar Nyelvnek jó lábra állításába dolgozván, azt a Napkeleti Nyelvek tudásával is segélhessék, mint hogy a Magyar Nyelv is valósággal ha szinte nem Napkeleti volna is, leg alább azokkal a szók öszve rakásába, a dolog ki mondásába, és a Köz szollás formáiba, igen sokakba meg eggyez. De mivel a különböző dolgoknak természetek, ha egy mással egyben vettetnek jobban ki tetszik, tehát szükséges az Europai nevezetesebb Nyelveket is érteni, ugy mint a Franczot, Németet, Anglust, Olaszt, az szelidebb Tudományokra pedig, és az azokba meg kívántató jobb izre nézve a Deák, és Görög Nyelveket is tartoznak tudni, mert meg kell azt vallani, hogy minden valonak, és szépnak tsak ugyan ez ez [!] még most is az első, és leg tisztább kut fejei.

Különösen pedig a Társaságba fel vétetni kívánkozot ki bortsátott jelesebb munkái fogják főképpen ajánlani, a mellyekben az említett minémüések ha nem is mind öszveséggel, leg alább nagyobbára, és különösen a maga nemébe valami tisztább Tökéletesség fel találtassanak.

6^{or} A Tagoknak választásába félre tégyen a Társaság minden Vallásbéli különbséget, hogy az efféle személy válagatás miatt, a nyelv, és a haza ne szenvedne.

[f. 7]

A Társaságnak fel állása modja (Subsistentia)

3^{or} A Társaságnak fel állása modja sok ehez kívántató rész szerint eszközlő, rész szerint erősítő szerekben helyhesztetik a minémüek 1° A Törvényes oltalom, és a Pártfogás 2^{or} A Bizonyos Jövedelem 3^{or} A hely és alkalmatosság 4^{or} A Gyülések, és Tanakodások ideje és modja 5^{or} A Társasághoz tartozó All Tisztek, és Tselédek 6^{or} A Könyv Nyomtató, és áruló Házak 7^{or} A Fizetés, és a Jutalom ki osztásnak modja, és egyéb alább ki nevezendő költségek.

Az oltalom, és Pártfogás

Hogy pedig a Társaságh fel tett Tárgyának üzésében szembe tünőbb, hasznosabb bátrabb, és szerentsésebb lépéseket tehessen: főképpen szüksége vagyon mind a felséges Udvarnak Kegyes Oltalmára mind pedig a Haza Nagyjainak Pártfogására.

1° Az oltalmazó Fejedelem

Az elsöre nézve úgy esedezik a Társaság, hogy oltalmazó Fejedelme (Princeps Protector) mindenkor a Királyi Herczegek közül légyen a kinek szárnyai alatt gya-rapodhassék, és minden egyes embernek motskolódó, és meg támadni kívánó törekedéseitül ment lehessen, ilyen oltalmazó Fejedelemnek bátorkodott a Társaság már is Felséges Sándor Leopold Feő Herczeget alázatossan meg-kérni, a ki is hogy mind Nemzetünkhöz, mind Nyelvünkhöz való különös hailandoságát világossan [f. 7v] meg bizonyítsa, azonnal mihelyt a Magyar Társaság íránt be nyuított esedezésünket vette, azt Felséges Attya eleibe terjesztette, Őtet annak Jova hagyására fel indította, s' általa az Felséges Magyar Kantzelláriát, s a Királyi-Helytartó-Tanátsot tökéletességre lehetőképpen való vitelében munkálkodni szerentséssen meg nyerte.

A' Pártfogók, és Jól tévők

A Hazának Nagygyai közül is sokakat meg nyert már a Társaság, a kik nem tsak közben szollásokkal, de még adakozásokkal is készek ezen Társaságnak mind fel állittására, mind meg erősödésére. Ehez képest mind ezeket, mind a Jövendöket Pártfogoinak, és Jóltévőinek fogja tiszteletének jeléül a Társaság nevezni (Patroni Societatis).

*2^{szor} A Jövedelem**Az oskolák Jövedelmébül*

Illyen nagy dolgot, a minémü ezen Társaság Költség nélkül, s' következőképpen az arra meg kívántató bizonyos Jövedelmek nélkül, még tsak el sem lehet kezdeni, tehát leg először is a máris nyuított kegyes Igéreten fundálván bizodal munkat azon esedezőnk alázatossan, hogy a Társaság Tiszteinek, és all-Tiszteinek Esztendőnként járó Bizonyos és állandó Fizetéseket, s' a Társaság fel állásához meg kívántató Köz Költségeket, az Oskolák Jövedelmébül (ex fundo Studiorum) nagyobbára meg nyer-jük.

Adakozásokból

A más mellesleg való költségekre pedig, és különösen a Jutalmakra meg kíván-tató Jövedelmeket az Ország [f. 8] Naggyaitül várja tellyes bizodalommal a Társaság, s' reményli egyszersmind hogy azokon kívül a kik már is szép ajánlásokat tettek, még többek is fognak adakozni, s' ebbül végre allandó Mag pénzt öszve verni.

A Könyv nyomtató Mühelybül és Könyv Árus Boltbül

Öregbíteni fogja ezt a Jutalom ki osztásokra való Jövedelmet a Társaságnak tulajdon Könyv nyomtató Mühelye, és Könyv Árus Boltja, a melyekben a maga Könyveit is ugyan, de egyéb munkákat is ki nyomtathasson, és el adathasson.

3^{or} A Könyv nyomó Mühely és Könyv Árus Bolt

Azért ohait pedig a Társaság a magányos, és tulajdon Könyvnyomo-Mühelyre szert tenni, hogy a könyvel kereskedőknek nagy nyereségét szomjuzó fősvénségek miatt a Magyar Tudományosság (Litteratura Hungarica) többbe ne szenvedne mint eddig ugyan is ezek az Emberek szokások szerént úgy fel verték mind a Nyomás, mind a Darabok Árát, hogy a Hazafiak egészlen el idegenettek főképpen a Magyar Könyveknek meg szerzésektül, az Irok is pedig fáradságoknak maíd minden Jutalmátül meg fosztattak, a mely Iroknak így kívánna a Társaság kedvezni, kivált ha Társak volnának, hogy azoknak nyomtatást érdemlő munkáikat ki botsátaná, és el is

arultatná, azzal a kötéssel mind azonáltal, hogy a bé vett pénzből, a réa tett költséget lehuzván [f. 8v] a tiszta nyereségből egy harmadrészt is meg tarthasson magának a Jövedelemnek öregbitésére, és két harmadrészt az Ironak engedjen.

4^{szor} A Hely, és alkalmatosság

A Helynek a hol a' Társaság fő lakása, és mint egy Széke lenne, ott kell lenni; a hol annak Tárgya-Üzésére a mindenképpen kedvező környüállások meg találtatnak t. i. az Ország szine, Tudósok, Kereskedő Piatz, és az oda való könnyü-utazás, ilyen pedig mindenek felett Pest Várossa. Itt már alkalmatosságot vagy is szállást olyat kíván a Társaság addig is Bérbe fogadni, míg üdövel tulajdon Epülete lehetne a melyben leg alább is a Társaságnak Titoknoka a két All-Titokokkal együtt meg telepedhetne, noha jobb volna, ha a Társaságnak a többi Tiszt viselő és Seged-Társai is mindjárt mind együttlé lehetnének. Addig is azomban míg ennyire mehetne a Társaság tehetsége azoknak a kiknek Szállás nem mutattathatik, az együttlé dolgozás terhe azt kívánván, szükség hogy Szállás pénzék járjon.

Különösen pedig a közönséges Szállást úgy lehetne intézni, hogy abban a Társaságnak nyomo Műhelye, és Könyv Áros Boltja, és Könyv Tárja is meg férhetne.

A Könyv-Tárt igyekeznek a Társaság kiváltképpen Magyar Ré[fr. 9]jgiségeekkel meg rakni, és erre minden Esztendőbe bizonyos Summátskát fel tenni el ne mulatná.

Lehetne e felet az Epületben egy különös szoba a Tanátskozársra, és Gyülés tartásra, és némely kissebb alkalmatosságok is a külön dolgozásra, mások pedig a Jövény Társaknak bé fogadásokra.

5^{or} A Gyülések és Tanakodások ideje, Tárgya, és Modja

Ez a Társaság minden Esztendőbe négyszer kívánna közönséges Gyüléseit tartani, mindenkor a Pesti négy Országos Vásároknak alkalmatosságával mint hogy ilyenkor még a távollabb való Tagok is türhetőbb költséggel jelenhetének meg. Hogy ha pedig annyiszor egybe gyülni nem lehetne, mindazonáltal, a közönséges egyszeri nagy Gyülés tsak ugyan el kerülhetetlen, a mely Sz. János feő-vételekor leg jobb moddal meg eshetik, mert ekkor az Oskolák is meg szünnék már, s' következőképpen az olyan Tagok is meg jelenhetnek, a kik talán Tanitói Hivatalt viselvé, egyébkor réa nem érhetnének.

A Gyülések Tárgya

Az ilyen Gyülésekbe tetetnek fel a Jutalom Irások, meg itéltetnek a már el készült munkak, fel vévődnek, vagy fellebb emeltetnek a Társaság Tagjai, az üressen marado Tisztségek ki potoltatnak, s' a Társaf[fr. 9]vság Elöl-Jároi választattnak. Nevezetesen Sz. János feje-vételekori vásárkor lehetne leg jobb ideje, az Esztendőbéli Jutalom ki osztásának-is akkor tartoznék minden Társ-is egy uttal irva bé-adni, hogy miben akarna a jövő Esztendön által kiváltképpen foglalatoskodni, a mely is mihelyt egyszer meg határozodna azonnal a több Társ[n]jak is hirül kellene adni, hogy a Dolgozonak segítségül legyenek inkább mint sem különösen dolgozzanak.

A Tanakodások modja

A Társak közül az elől Járokon és Tiszteken kívül, tsak a tisztés és Rendes Tagok birnának választó, és meg itélő hatalommal, a szám felett való Tagok azomban jelen lehetnének Betsület kedvéért, de mindenkor az elől Jároknak engedelmével. Minden dolgok pedig a Szavaknak többségeken állapitassanak meg, azoknak a' kik jelen nem lehetnének, a fen forgandó dolgokat előre meg kellene irni, hogy szavokat a Gyülésnek idejére bizonyossan meg küldhetnék, kivált a választás dolgában.

Nem kevés elő menetelére szolgálna az is a Társaságnak, ha az olyan Rend szerint való érdemes Tagoknak, a kik a köz Jónak elő mozdíttására, a közönséges Gyűlés Idejéig meszebbreül kéntelenítettnek meg jelenni, uti költségek tsak valamely Részből is meg térítettnek, illő lévén hogy a kik a Társaságot segítik, a Társaságtól vissza segítettessenek.

[f. 10] Kisebbsé dolgokról való Tanakodásokat tartoznak a Társaságnak Tisztei az helyben találtató Tisztes, és Rendes Tagok leg alább is egyszer minden héten nevezetesen Tsőtörtökön tartani, a mely Tanakodásokban az Elöl Járok is mindenkor jelen lehetnek tetzések szerént. Ezeknek jelen nem léteken pedig az Elöl ülő Személy mindenkor a Társaság Titoknoka. Ugyan ezen Titoknok köteles a Gyűlésekben tétett végzéseket és a Tanakodásokban meg fordult dolgokat a Társaság Jegyző Könyvébe (Prothocollum) bé írni, a mely ekképpen a Társaságnak Történeteit foglalja magában.

6^{or} A Társasághoz Tartozó All Tisztek, és Tselédek

A Társaság dolgainak rendesebb, és tökéletesebb folytatása kívánnya, hogy egynéhány All Tisztek, és Tselédek is választassanak, a millyenek volnának

A Szám adó Gazda

1er A Szám adó Gazda (Oeconomus Societatis) a ki a Társaságnak minden Jövedelmire költségeire, és az egész Házi Gazdaságra, ugymint a Tselédekre, a Házi butoroknak meg szerzésekre tisztán, és Jó Karban való tartásokra szoros Szám adás alatt vigyázna.

Író Deákok, és Nyomatás Jobbitok

2^{or} Az Író Deákok, és Nyomatás Jobbitok a kikiről már fellyebb [f. 10v] is emlékeztünk. Ezekből mindenikkel most eleinte tsak kettőt kettőt kíván a Társaság (Duo Scribae, et duo Correctores Typi).

Könyv Nyomo

3^{or} Könyv Nyomo (Typographus) a ki a Köz-Nyomo Műhelyhez tartozó Eszközökre Legényekre bé szerzett papirosokra, el készült nyomtatásokra vigyázzon, szoross szám adás alatt, és a ki állandó fizetésen kívül alku szerént valo részt is vehetne, az el adott könyveknek Esztendőként meg gyült tsizta nyereségéből, leg alább ez alatt a szín alatt, hogy a nyomtatás Mesterségére Magyar Iffiakat tanítson.

Réz Metző

4er Rézre-Metző (Incisor), mivel a Társaság a Könyveknek tsinos nyomtatásokat, külömb külömb féle ékes mettzésekkel is akarja kellemetesesské tenni, tehát egy mesterséget jól értő Réz Metzőt is kíván a maga részére tartani, a kit ugyan minden Darabjáért kész pénzel ki fog fizetni: de azon kívül esztendőként járó állandó fizetést is kíván neki rendelni egyedül azért, hogy Magyar Iffiakat tanítson, azon nálunk még nem igen gyakorlott Mesterségre.

Tselédek

5er Két inas egyike a Titoknok Tisztségében fog szolgálni, a másika pedig a Könyv Tárban.

Szolgák

6^{or} Két házi Szolga, kik a Hazi tisztogatásra Fütésre, és egyebekre fognak köteleztetni.

[f. 11]

7^{szet} A Fizetés, és Jutalom osztásnak modja, és egyéb költségek

Már a mi a fizetés, és Jutalom Osztásnak modját s' a' több Költségeket illeti, ezekről a Társaság így vélekedik: hogy a Társaságnak helyben lako Tisztei, mivel a Társaság dolgaival, ugy el foglaltatnak, hogy a mellett egyéb Hivatalt éppen nem viselhetnek, mint a többi Rendes Tagok a Társaságtól oly tekintetbe vevőgyenek, hogy a többi Tagoknál gyamolttalanabb Sorsba ne tétessenek. Ez okáért nem tsak tisztességes élelmekre, de egyszersmind ösztönzésekre is illendő fizetést rendelni szükséges, ugyan is a Tudományok szüállításéhez meg elégedett szív, és ebből származó Jó Kedv kiváratik: külömben a szűkebb Fizetés, gyamolttalana tévén a Társaságot, az dologtalaná, és nevetségessé lehetne egyszersmind, Es ha valami bizonyosan, a Jó fizetésnek el mulatása lenne, az a mi a helybe lakó Tagokat arra inditaná, hogy azok a Társaságnak nagy hátra maradásával (a mely a szűken fizetett Tagoknak kéntelen gyakor változásokbul szükséges képpen fogna következni) kényszerítettének mind munkájokat félbe hagyni, mind olyan hivatalt keresni, a melyben felénnyi fáradsággal bátor kissébb Jövedelemmel de néha talán nagyobbbal is tisztességesen ki jöhetnének. A melybül a lenne, hogy a gyakori félbe hagyás miatt [f. 11v] hat Esztendeig sem lehet azt várni, a mi két Esztendő alatt meg készült volna. Azért még tsak a következő Fizetés modja sem lenne szer felett való, a helyben lako Tisztekre nézve.

A Titoknoknak	Rfl
Az első másod Titoknoknak	
A második másod Titoknoknak	
A Könyv Tár Gondviselőének	
A nyomó műhelyhez latonak	
A Játék házhoz latonak	
A többi hat seged Társaknak	
Külön külön	
tehát öszvességgel	
Eszerént a Társaságnak helyben lévő Tisztviselő Tagjainak	
állandó Fizetések esztendőnként téssen minősze	
Ezek a Tizenkét Tiszt viselő Tagok, a Társaságnak	
több Rendes Tagjaival egyenlő Részt vennének	
az Esztendőként járó Jutalombul is, tehát ha tsak	
150 Forint esne is kinek kinek már azt 36 személyre	
vévén tenne öszvességgel	

Atallyában e volna ennek a Jutalom osztásnak modja: hogy a mi a Társaságnak Esztendőn által való szükséges költségei után, a fellyebb említett kut fejkbul tsizta nyereségül meg maradna: az ezek közt az 36 személybül álló Tagok közt egyenlően föl osztatna.

Különös Jutalom volna az, a melyet a Társaság valami hasznos Kérdésnek meg feítésére esztendőnként fel tenne, vagy pedig akár mely [f. 12] nagyobb munkáknak ki dolgozására ki rendelne. A kissébbre kevesebbet tenne fel a Társaság; a nagyobbra többet. Mindenikbül hárman részesülnének, mert némü némüképpen igazságtalanság volna, tsak egynek oda itélni, olyankor az egész Jutalmat mikor meg esik, hogy többen is igen közel találták a dolgot, a mely e szerént az elsőséget kétségessé tenné. A kissébb kérdésekre leg fellyebb harmincz Aranyot lehetne fel tenni: ugy hogy ebbül az Elsőnek 12 Arany esne a másodiknak 10, a Harmadiknak 8.

A nagyobb munkákra leg alább is 50 Arany adodna a melybül a' leg elsőnek 20 Arany esnék, a másodiknak 16, a Harmadiknak 14.

Ez a' két tétel 80 Aranyat tenne i. t.	Rfl.	360
Házbérre kívántatnék leg alább is		1600
A többi 9 Tiszt Tagoknak ha a ki rendeltt épületben most mindjárt helyek nem lehetne szállás pénzül kinek kinek 150 forintyával tenne		1350
Posta költség leg alább is fel menne		600
A Szamado Gazdának fizetése		800
A két Író Deáknak fizetése kinek kinek 250 fval öszvességgel		500
A két nyomtatás Jobbitonak kinek kinek 250 fval öszvességgel		500
A könyv Nyomatónak		400
A nyomo Legényeknek, ha két saito lenne, személy kívántatván meg, kinek kinek fval öszvességgel		
A Házi Gazdát segéllő Könyv Áros Legénynek		300
A Réz Metzőnek, az Iffiak tanításáért		300
A Metzés Tanulo Iffiaknak ösztön pénz		300
A két Inásnak 150 fval		300
A két Házi Szolgának, kinek kinek 100 fval öszvességgel		200
A köz szobáknak fűttésére, gyertyára, papirosra, házi butorokra, s' a t.		600
Mind öszvességgel		

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

Dessewffy József köszöntő levele Batsányi Jánoshoz. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában Quart. Lat. 715. jelzet alatt található Jankovich Miklós gyűjteményéből egy különféle, könyvvé összefűzött lapokból álló kézirat: „Poëmatum tam Veterum, quam Recentiorum quae ab Hungaris scripta sunt et inedita Collectio Jankowichiana.” A kéziratban egymás után következnek különböző szerzők műveinek másolatai, némelyiknél évszám is található, a legkorábbi 1571-es, abafáji Gyulay Pál „Templum Palladis” című dialógusa. A gyűjteményen belül kisebb collectiók vannak, mint például Fejérváry Károlynak „Collectio Variorum Poematum et Epigramatum sui temporis.” De olyan érdekességek is olvashatók a kéziratban, mint Orczy Lőrinc búcsúvétele a főispáni hivataltól 1784-ben: „Dum illustrissimus Dominus Laurentius L. B. Orczy in I(II)a provincia Albaujvariensi supremi Comititis muneris valediceret(ur) simul(atque) Illustrissimus Dominus Ladislaus L. B. Orczy in ejusdem Provinciae Supremum Comitem filius a Patre inauguraretur Devote Canebat Musa Evangelicorum Cassoviensium.”¹

A kézirat számozása folytonos, a 90. rectótól a 100. recto levélig tart az a rész, ahol Dessewffy József ifjúkori versei olvashatók. (*C. Josephi Deseöffy de Csernesz Iuvenilia Poemata.*) Ez a 19 oldal kisebb méretű a többi lapnál, előtte és utána is kivágot lapok margója található. Végig egy kéz írása, 10 különböző versből álló gyűjtemény. Tartalmaz 2 költői levelet (az egyiket egy piaristához, talán Koppi Károlyhoz, a másikat Batsányi Jánoshoz), a lusta ember epitaphiumát, egy Horatius-ódát, egy leány haláláról szóló verset, egy Ovidius-parafrazist, egy *Phantasia* és egy *De Amore* című verset, egy Buda történetéről, és egy a saját születéséről írott művet. Az összes vers

¹ E latin nyelvű kéziratnak a nyomtatott változata magyarul megtalálható az Országos Levéltárban: Orczy család levéltára, P szekció 519. Familiaria, 12. csomó.